

Vətəni evi bilənlərin qəzeti

"Həyat" qəzeti nəşrə başlayanda 1905-ci il iyunun 7-si idi. Azərbaycan mətbuatına Bakıda ilk gündəlik ana dilli qəzet kimi qədəm qoyan "Həyat" tarixin çox ziddiyyətli, təlatümlü vaxtlarında dövrən sürdü.

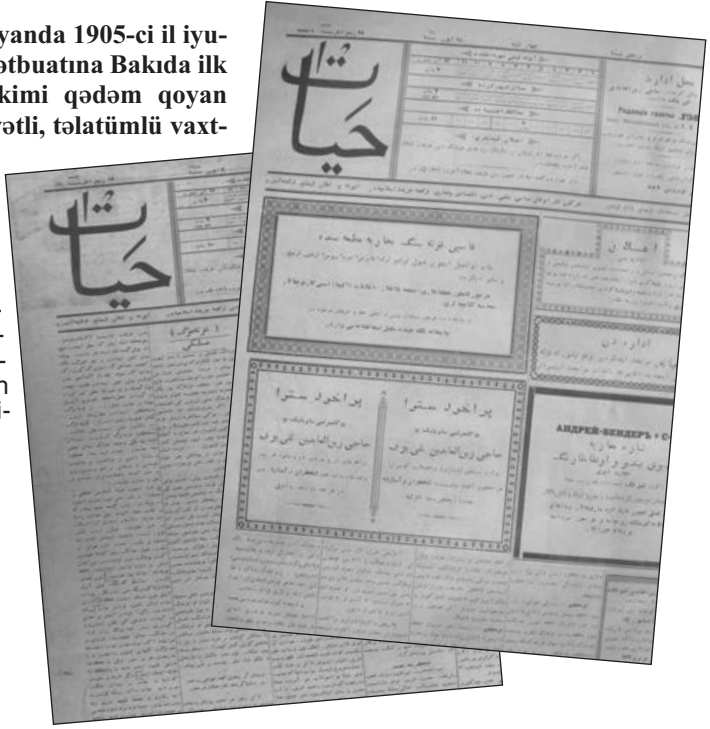
Rusiya imperiyasında mü-rəkkəb hadisələr baş vermək-dəydi. İctimai ab-hava dərin böh-randan xəbər verir, siyasi gərgin-lik gündən-günə yüksəlirdi. Hə-min ilin 9 yanvarında Peterburq-da dinc nümayişçilər gülləbaran edilmişdi. Qanlı bazar adı ilə tari-xə düşən bu faciə Romanovlar sülaləsinin əsrlərdə sürən haki-miyyətini kökündən sarsıtmışdı. Çar Rusiyasının əksər ərazilə-rində inqilabi şüarlar səsləndir-ilir, tətilər, mitinqlər keçilirdi. İri sənaye mərkəzlərində vəziyyət daha kəskin idi. Bu şəhərlər arasında Bakının da adı vardı. Tarixdən məlumdur ki, 1905-ci ilin iyun və iyul aylarında Bakı-dakı sənaye müəssisələrinin dörd-də üç hissəsini tətill bürüdü. Çar hakimiyyətinin zəifləməsi imperiyanın müstəmləkəsinə çevirdiyi ölkələr-də milli kimlik, azadlıq duyğularının alovlan-masına rəvac verdi.

Azərbaycanın bu qarışıq zamanda başının üstünü bir bəla da aldı. Ermənilərin qəddar Daşnaksütyun Partiyasının üzvləri daha da fəallaşaraq Zaqafqaziyanın azərbaycanlılar yaşayan hissələrində tərxiatlar, qətliaamlar törətməyə başladılar. 1905-ci ilin fevral ayının ilk on günlüyündə Bakıda qırğınlar törədildi. O ağır günlərdə Azərbaycan ziyalıları milləti xilas etmək üçün çarə axtarırdılar. Onlar zamanın tələblərini nəzərə alaraq təbliğat vasitəsinə ciddi ehtiyac olduğunu da gündəmə gətirirdilər. 1905-ci il martın 15-də milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin mənzilində toplaşmış ziyalılar bir sıra əhəmiyyətli məsələlərdən bəhs edərkən də gündəlik qəzet nəşrinin vacibliyindən danışırdılar. Dövrün görkəmli ziyalıları Əli bəy Hüseynzadə və Əhməd bəy Ağaoğlu 1905-ci il aprelin 16-da Peterburq baş Mətbuat İdarəsinə ünvanadıqları ərizədə "Həyat" adlı qəzet nəşr etmək istəyini bildirdilər. Böyük nüfuzu olan Hacı Zeynalabdin Tağıyevin müdaxiləsi bir çox çətinliklərin aradan qalxmasında misilsiz rol oynadı. Və 1905-ci il aprelin 22-də Qafqaz canişini Vorontsov Daşkov "Həyat"ın nəşrinə icazə verdi.

Çox ağır, məsuliyyətli bir zamanda mətbuat meydanında görünən "Həyat" dövrün qabaqcıl, millətsever, vətənpərvər insanların məqsədini, məramını ifadə edirdi. "Həyat"ın əsas qayəsi vətənə, xalqa, millətə xidmət idi. İlk sayında məsləki, ideya istiqamətləri belə şərh olunurdu: "...qəzetimiz həyatın mənafeyi-həqiqiyyəsinə, ictimai və şəriyyəsinə aqah bulduğundan həyat-ictimaiyyəti-milliyəmizin niğahbanı olub daxildən və ya xaricdən hər cür tərəqqi və təkamülə qarşı züھر edən maniyə və müşkülata müqabilə" edəcəkdir.

Qəzetin proqram məqaləsində Əhməd bəy Ağaoğlu yazırdı: "Əgər biz irəliləmək və həyatı birliyə malik bir millət olmaq istəyiriksə, biz hər şeydən öncə müsəlman olaraq qalmalıyıq. Bizim irəliləmək istəyimiz, həyat şərtlərinin yaxşılaşdırılması istiqamətində olan söylərimiz islam qanunlarına vabəstə olaraq əldə edilə bilər".

Nəriman Nərimanov "Həyat"ın 30 iyul 1906-cı il tarixli sayında yazırdı: "Vətən insanın evidir. Necə ki, evində hər bir şeyə ixtiyarın var, necə ki, evin bədbəxtliyi səni qəm dünyasına mübtəla edir, xoşbəxtliyi şad edir, elə də özün üçün Vətən bildiyin məmləkətdə ixtiyarın gərəkdir ola, onun bədbəxtliyi gərəkdir ürəyini dağlaya, xoşbəxtliyi səni şad-xürrəm edə".

Yeni mətbu orqanın nəşiri Əlimərdan bəy Topçubaşov, redaktorları Əli bəy Hüseynzadə və Əhməd bəy Ağaoğlu idi. Ancaq "Həyat"ın 102-ci sayında Əhməd bəy Ağaoğlu bu qəzetdən ayrıldığını bəyan etdi: "Sevgili qardaşım Əli bəy! Təvəqqe edirəm ki, qəzetinizdə məlum edəsiniz ki, mən bundan sonra "Həyat" müdirliyindən xaric olub "Həyat" ilə heç bir əlaqə yoxdur. Əhməd bəy Ağayev". Bundan sonra da Əli bəy Hüseynzadə "Həyat"da çalışdı. Əhməd bəy ictimai-siyasi fəaliyyətini davam etdirdi. Bir müddət sonra isə başqa bir qəzetin - "İrşad"ın nəşrinə nail oldu.

1905-ci il iyunun 7-dən 1906-cı il sentyabrın 3-dək "Həyat"ın 325 sayı işıq üzü gördü. Qəzetin 1905-ci ildə 131, 1906-cı ildə isə 194 sayı oxuculara təqdim olundu.

Bu, gündəlik ictimai-siyasi, iqtisadi və ədəbi qəzet qısa müddətdə Azərbaycan ziyalılarını və ədəbi-ictimai və siyasi fikir tarixində özünəməxsus yer tutan şəxsiyyətlərini ətrafında topladı. Əli bəy Hüseynzadə, Əhməd bəy Ağaoğlu, Həsən bəy Zərdabi, Abbas Səhhət, Məhəmməd Hadi, Uzeyir bəy Hacıbəyli, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, Mirzə Ələkbər Sabir, Nəriman Nərimanov, Sultan Məcid Qənizadə və başqaları qəzetin daimi yazarlarından idi.

"Həyat" ilk vaxtlarından Çar Sənzura İdarəsinin nəzarətində idi. Qəzetdə dərc olunan mühüm yazılar rus dilinə tərcümə edilib Tiflis Sənzura Komitəsinə göndərildi. Nəşrə başlanandan ay yarım sonra erməni senzorların təhriki ilə Sənzura Komitəsinin sədri Qalal "Həyat"ın fəaliyyətinin dayandırılması üçün Qafqaz canişinliyinə müraciət etdi. Sənzura Komitəsi qəzeti və onun redaktoru Əhməd bəy Ağaoğlunu "panislamist ideyaların alovlu pərəstişkari", "bütün müsəlmanların xelifəsi sayılan türk sultanının nüfuz və qüdrətinin artmasının tərəfdarı" adlandırır. Sənzura Komitəsinin Qafqaz Canişinliyinə müraciətində Ə.Hüseynzadə və Ə.Ağaoğlunun "islamın təmizliyi və ilkinliyini qorumaq üçün" çarizmə və ruslara qarşı barışmaz mövqedə dayandığı xüsusi qeyd olunurdu. Eyni zamanda, "Həyat"ın yaradıcı həyəti "qatı islamın tərəfdarları" kimi qələmə verilirdi.

Azərbaycanın düşmənlərinin "Həyat"ın fəaliyyətinə son qoymaq üçün apardıqları mübarizə nəticəsiz qalmadı. Ancaq var olduğu qısa müddətdə bu mətbu orqan mətbuat tariximizdə böyük iz qoya bildi. Təkcə Qafqazda deyil, Volqaboyunda, Orta Asiyada, İranda və Türkiyədə yayılan "Həyat" geniş məkanda milli oyanışda mühüm rol oynadı.

**Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"**